

Ders 10

Кыргызстандын Географиясы

(Kırgızistan Coğrafyası)

Kırgızistan Orta Asya'nın kuzey-doğusunda yer alan, batısından doğusuna 995 km, kuzeyinden güneyine 454 km olan 198.500 km² yüzölçümüne sahip bir ülke. Kırgızistan kuzeyinde Kazakistan, batısında Özbekistan, güney-batısında Tacikistan, güney doğusunda Çin ile sınırdır. Sınırlarının genel uzunluğu 4508 km. Gökdelen dağlar ile çevrili bu ülkenin toprağının % 60-65'ini dağlar oluşturuyor. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 2750m. Kırgızistan coğrafyasının çoğu kısmını örten Tanrı Dağları'nın en yüksek zirveleri: Ceñiş (Zafer) Zirvesi - deniz seviyesinden 7439 metre yüksekliktedir. Tanrı Dağları silsilesinde Isık-Köl'ün doğu tarafındaki Kırgız-Çin sınırında yer almaktadır. Oradaki ikinci bir zirve Han Teñri - 6995m.

Ülkenin güney-batısı boyunca uzanan Pamir-Alay dağlarının en yüksek zirvesi olan Lenin zirvesi – 7134 m. Kırgızistan toprağının deniz seviyesinden en alçak yeri 394 m'dir, % 95'i deniz seviyesinden 1000m, % 4ü ise 3000 m'nin üstündedir.

İklimi

Kırgızistan'ın iklimi onun coğrafik konumuna bağlıdır. Burada çoğunlukla ılıman iklim, güneyinde ise astropikal iklim hakimdir. İklimin keskin karasallığı, kuraklığı, yılın dört mevsiminin birbirinden farklılığı, Kırgızistan'ın deniz ve okyanustan uzaklığı, çöllerle sınırdır olmasından kaynaklanır. Dağlık bölgenin ikliminin bölgelere göre ılımandan keskin karasallığa, göllerin etkisi ile deniz iklimine kadar değiştiği görülür. Dağlarda hava soğuk ve yağışlıdır. Isık-Köl çevresinde gölün etkisi ile diğer bölgelere nazaran kışın 3-5° sıcak, yazın ılık olur. Ülkenin yıllık ortalama sıcaklığı 25-27°C, yüksek dağlık bölgelerde -8°dir. En sıcak mevsim olan Temmuzda ortalama sıcaklık 25-27° (Fergana vadisi), - 4° C (Merkez Tanrı Dağları). En soğuk ayı Ocakta -4° C (Isık-Köl sahilleri, Fergana), -28°C (Aksay, Arpa). Havanın en yüksek sıcaklığı 43-44°C (Çüy vadisinde), en az sıcaklık -53,6°C (Aksay'da) olarak görülmüştür.

Maden Su Kaynakları

Kırgızistan maden ve sıcak su kaynakları yönünden dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Kırgız topraklarında borjom, narzan, essentuki gibi karbonlu suların her çeşidi mevcuttur. Kaplıcalar özellikle Fergana'daki Söök, Narın ilindeki Çatır-Köl ve Isık-Köl bölgelerinde yer almaktadırlar. Kırgızistan'ın tuzlu suları çok yüksek madenleşmesi (150-359 gr/l) ve klor sodyumlu terkiibi ile fark ediyör.

Şu anda çalışmakta olan kaplıcaları ve balneolojik ılıcaları Isık-Ata, Cırgalañ, Ceti-Ögüz tatil köyleri ve sanatoryumları yakınında. Maden su fabrikaları ise kuzeyde Ak-Suu, Çatır-Köl, güneyde Calal-Abad, Kara-Şoro'da. Tespit edilen maden su kaynaklarından sadece çok az kısmı kullanılmaktadır. Kırgızistan'ın gelecek ekonomisi için maden suları ile tedavi ve sanatoryum ağlarının oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Kaynaklar:

- Киселев С.В. Древняя история Южной Сибири. – М., 1951.
- Бичурин Н.Я. Собрания сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. Т. I. – М.-Л., 1950.
- Кызласов Л.Р. История Южной Сибири в средние века. – М., 1984.
- Taskin V.S. Materialı po istorii syunnu (po kitayskim istoçnikam). Vıp. I.- M., 1968.
- Kyuner N.V. Kitayskie izvestiya o narodah Yujnoy Sibiri, Tsentralnoy Azii i Dalnego Vostoka. – M., 1961.
- Melioranskiy P. Pamyatnik v çest Kyul – tegina // Zapiski Vost. Otd. Russk. Arheologičeskogo obşestva. T. XII. Spb., 1899.
- Malov S.E. Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti. – М.-Л., 1951. S.36.
- Bernştam A. İstoričeskoe proşloe kirgizskogo naroda. – Frunze, 1942. S.11-13.
- Karaev Ö. Pamyatnik v çest ‘Kirgizskogo sina’ v Sudji. // Vostoçniye avtorı o kirgizah.- Bişkek: Kirgızstan, 1994.
- Vasilyev D.D. Grafiçeskiy fond pamyatnikov tyurkskoy runičeskoy pismennosti Aziatskogo areala. – М., 1964.
- Radloff W.W. Die altturkischen İnschribten in der Mongolei. I und II Lief. St. Pbg. 1894.
- Karayev Ö. Vostoçniye avtorı o kirgizah. Bişkek: Kirgızstan, 1994.
- Кычанов Э.И. Кочевые государства от гуннов до манчжуров. – М., 1997.
- Ploskih V.M., Cunuşaliev D.D. İstoriz Kirgızov i Kirgızstana. – Bişkek: Paritet İnfo, 2009.